

Науменко М.В., викладач, здобувач
вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
Науковий керівник: Кириченко Т.С., к.ю.н.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ПОСТРАДАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Сьогодні, домашнє насильство – є одним із найчастіших злочинів, які вчиняються щодня. І все ж багато жертв сприймають насильство, як невідворотне явище в житті, і не повідомляють про нього, бо дуже сильний соціальний тиск. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися до органів влади по допомогу, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Через слабкість правової та політичної бази жертви не можуть знайти захист і справедливість. Слід зазначити що постраждати від домашнього насильства може будь-яка людина, незважаючи на її соціальний статус, рівень життя, місце проживання, професію. Беручи до уваги глобальний характер насильства щодо жінок, Генеральна Асамблея ООН, рекомендувала урядам усіх країн засудити насильство щодо жінок і негайно приступити до його ліквідації всіма можливими способами [1].

Проблеми захисту прав осіб, постраждалих від домашнього насильства обговорюються на національному рівні з моменту прийняття Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року, відповідно до якого насильство в сім'ї означало будь-які умисні дії фізичного, психологічного, сексуального чи економічного характеру, які вчиняються між членами сім'ї, порушують охоронювані права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і спричиняють йому моральну, фізичну чи психічну шкоду [2].

На міжнародному рівні дуже активний резонанс отримало «насильство щодо жінок». Вперше у Декларації «Про викорінення насильства щодо жінок», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року було закріплено визначення «насильство щодо жінок», як довільний акт насильства, що вчиняється на підставі статевої ознаки, завдає або може спричинити шкоду фізичному, статевому чи психологічному здоров'ю або страждання жінкам чи скоює загрозу таких актів, примусове чи довільне позбавлення особистого життя або свободи особи [3].

У 1990 році на Азіатсько-Тихоокеанський форумі з питань жінок, права та розвитку було визначено насильство над жінками, як будь-який словесний вираз або фізичну силу, примус чи загрозу позбавлення життя,

які спрямовані на окрему жінку чи дівчину, і які заподіюють їй фізичну або психічну шкоду, приниження або умисне обмеження волі, яке тримає жінку в підпорядкуванні» [4].

Відповідно до Стамбульської конвенції насильство щодо жінок – це порушення прав людини і форма дискримінації щодо жінок, тобто всі акти насильницьких дій щодо жінок за гендерною ознакою, наслідком яких є або може бути спричинення фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань жінкам, у тому числі погрози таких дій, примусове або свавільне позбавлення волі, незважаючи на те, чи відбувається це в приватному або публічному житті. За гендерною ознакою насильство щодо жінок означає насильство стосовно жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно [5].

У Бостонській програмі з'являється протидія насильству чоловіків щодо жінок, насильство визначається як будь-який вчинок, коли постраждала особа робить щось проти своєї волі, що заважає їй робити те, що вона хоче, або визиває в неї почуття страху, вважають, що насильство може не містити фізичний контакт, залякування, словесні погрози, стукіт по столу [6].

Розглядаючи гендерне насильство проти жінок, його визначають як насильство, яке вчиняється проти жінки тільки тому, що вона є особою жіночої статі, або таке, що непропорційно впливає на жінок. У практиці міжнародних організацій, зокрема Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), гендерне насильство визначають як таке, що стосується жінок і чоловіків, але потерпілими від якого здебільшого є жінки. Таке насильство виникає як результат владних нерівних стосунків між чоловіками та жінками, спрямоване проти жінки, полягає у заподіянні фізичної, сексуальної і психологічної шкоди, включаючи залякування, страждання, примус та/або позбавлення волі в сім'ї чи в суспільстві загалом [7].

Слід зазначити, що у зарубіжних країнах, на нашу думку, також не вироблено єдиного підходу щодо назви насильницьких дій, що вчиняються в сім'ї, так і щодо самого визначення.

Зокрема, у німецькому законодавстві вживають визначення «насильство в сім'ї» та «домашнє насильство». Термін «насильство в сім'ї» означає скоєння насильства між людьми, що спільно проживають на принципах взаємної турботи і підтримки. У той же час «домашнім насильством» визначають насильство між партнерами та колишніми партнерами, щодо дітей, батьків, між братами і сестрами.

Як бачимо, наукова спільнота та законодавство зарубіжних країн визначає насильницькі дії, що вчиняються у сім'ї, як «домашнє насильство» та «насильство у сім'ї» та немає єдиного підходу у напрацюванні даних визначень, але при цьому ключова суть у формулюванні співпадає – це вчинення умисних дій чи бездіяльності між

нинішніми та колишніми членами сім'ї з метою заподіяння шкоди фізичному та психічному здоров'ю постраждалої особи.

Щодо національного законодавства та наукових поглядів, то можна сказати, що в юридичній науці поширеною є ідея ототожнення явища домашнього насильства з гендерним насильством. Але такий підхід не зважає на ту обставину, що визначення «гендерне насильство» є набагато ширшою за своїм обсягом і включає будь-який прояв насильства, що вчиняється за ознакою статі, у тому числі й домашнє насильство, як зазначає Н.В. Аніщук. Науковиця пропонує думку, оскільки на даний час в юриспруденції поняття гендерного насильства визначається переважно з точки зору проблеми насильства щодо жінок тоді і поняття правової природи гендерного насильства повинно розкриватися у контексті дослідження категорії прав людини через призму прав жінок [8].

Не можемо не погодитися з В.В. Медведською, яка вважає, що при визначенні домашнього насильства має бути враховано гендерний підхід, адже більшість випадків насильства в сім'ї трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їхні діти [9]. Може призвести до прогалин у захисті жінок, які зазнають сімейного насильства, та надання їм недостатньої підтримки, при гендерно нетральному підході до проблематики домашнього насильства, що у свою чергу сприятиме повторній віктимізації жінок.

В законодавстві України вжито термін як «насильство за ознакою статі», який до визначення «гендерно зумовлене насильство» є синонімічним [10]. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено чотири форми домашнього насильства: фізичне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство, економічне насильство.

Проаналізувавши законодавство та наукову літературу, можемо відзначити, що термін «домашнє насильство щодо жінки» характеризується такими ознаками: насильницьке діяння (дія, бездіяльність) чи погроза його вчинення; вчиняється свідомо і є протиправним діянням.

Безсумнівно, скоєння домашнього насильства обумовлюється певною кількістю негативних наслідків: призводить до руйнування сім'ї та різних захворювань; впливає на моральність; завдає шкоду психічному чи фізичному здоров'ю людини; має соціальні наслідки, психотравмувальний вплив на малолітніх та неповнолітніх дітей, що часто сприяє негативним проявам адаптації їх у соціумі [10].

Стає розповсюдженим таке явище як абьюз, виникає таке поняття як аб'юзивні відносини (від англ. Abusive relationships) - залежні відносини, в яких партнер порушує особисті кордони іншої людини, принижує, допускає жорстокість у спілкуванні і діях з метою придушення волі

жертви. У такому типі відносин жертва і агресор не змінюються місцями, а жертва з деяких причин не може опиратися тиску. Аб'юз - це форма психологічного насильства. Людина-аб'юзер не б'є фізично, а тисне шляхом маніпуляцій, ігор, психологічного тиску і різних хитрощів. Аб'юзер в буквальному сенсі змушує партнера зробити те, чого хоче він сам. Виступати в якості аб'юзера може як чоловік, так і жінка, хоча за статистикою чоловіків-аб'юзерів значно більше. У певних варіаціях аб'юзинг може проявлятися і у стосунках між батьками та дітьми, колегами по роботі, друзями.

Отже, незважаючи на численні наукові розробки, спрямовані на дослідження попередження та протидії домашньому насильству, правові засади захисту жінок від домашнього насильства залишилися без належної наукової уваги. Крім того, виникає необхідність адаптації українського законодавства щодо домашнього насильства до вимог Стамбульської конвенції, враховуючи ратифікацію останньої Верховною Радою України. Також потребує подальшого дослідження аб'юз, його вплив на сімейні відносини, та реалізацію особистих немайнових прав.

Література

1. Гумін О.М. Характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2014. № 810. С. 172-177.
2. Декларація прав дитини від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text. (дата звернення: 28.03.2023).
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text. (дата звернення: 28.03.2023).
4. Загальні рекомендації, ухвалені Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок № 1-37 від 18.12.1979 р. URL: <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/Загальні-рекомендації-Комітету-ООН.pdf>. (дата звернення: 28.03.2023).
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 28.12.2020).
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 28.12.2020).
7. Кваша О.О. Актуальні питання запобігання злочинам: кримінологіко-віктимологічна парадигма. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 3. С. 267-270.
8. Бова А.А. Модель факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї. *Український соціум.* 2005. № 1 (6). С. 15-25.
9. Іщенко Т.В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики домашнього насильства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 3. С. 65-71.

10. Кінаш Я. Макогонюк А. Насильство в сім'ї: реалії сьогодення. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 170-175.

УДК 349.22(043.2)

Стадніченко С.В., к.ю.н., адвокат,
керівник адвокатського об'єднання «Стадніченко і партнери»,
м. Запоріжжя, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні законодавством України передбачені широкі правові гарантії працевлаштування населення. Фундаментом нормативно-правового забезпечення, що регулює зайнятість населення є Конституція України. Основним Законом закріплено основні соціально-економічні права громадян, в тому числі, право на працю. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 43 Конституції України, встановлено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці забороняється. Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом [1].

Право на працю є одним з економічних прав, яке закріплено в Конституції України (ст. 43) та гарантовано різним за своїм правовим статусом фізичним особам [1]. За змістом статті 188 Кодексу законів про працю, це право може бути самостійно реалізоване особами, які досягли шістнадцятирічного віку, відповідно не допускається прийняття на роботу осіб, що є молодшими. Однак в цій же статті, як виняток, допускається можливість прийняття на роботу з 15-ти та 14-ти років за згодою законного представника для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час [2].

Закон України «Про зайнятість населення» встановлює нижню межу осіб працездатного віку від 16 років, а віковий ценз молодого працівника в цьому законі визначається до 35 років без фіксування нижньої вікової межі. В свою чергу Закон України «Про сприяння соціальному